

Beke Sándor

A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében (I.)

Előbeszéd

Amikor az ember az útról többször visszatekint, vagy visszatér — azt szokták mondani: oda valamiért visszahúzza a lelke. Igen, így van ez, igaz ez a mondás.

Nos, engem — még mindig — visszahív a lelkem az 1990 és 1999 között a főszerkesztésben Székelyudvarhelyen megjelent *Székely Útkereső* című folyóirathoz. Ahhoz a székelyföldi kiadványhoz, mely maradandó nyomot hagyott nemcsak az én lelkemben, hanem az erdélyi magyar sajtó XX. század végi életében, történetében is.

Mert miért ne valljam be ismét: ez a folyóirat nevénél, tartalmánál, célkitűzéseinél fogva is kereső volt, igazi székely szellemi (út)kereső. Amolyan székely fórum, mely, mint egy „szellem-radar” összpontosította az erdélyi és a határon túli magyar szellemiséget, hogy hitelesen tükrözze a székely embert, e nép egyenes tartását és jellemét, cselekvő akaratát és tiszta szándékát arra nézve, hogy a történelem útjain igenis hajlandó és képes továbblépni, saját, egyéni utat keresni magának.

A *Székely Útkereső* megszületéséről és életéről sajtómonográfiák, antológiák jelentek meg 2007 és 2009 között. Sőt, 2010-ben *A Székely Útkereső levelesládája 1990—2000* címmel napvilágot látott a szerkesztőségbe beérkezett levelek gyűjteménye is, mely dokumentum értékén túl egy másik érdekes sajtójelenségre is felhívja a figyelmet, arra, hogy a korábban provincializmussal vádolt Székelyudvarhely, a „székely anyaváros” a Székely Útkereső szellemi műhely, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az 1990 után alapított szellemi intézményeivel együtt, íme, Erdély nagy szellemi központjai mellé zárkózik fel. Azzal a visszavonhatatlan ténnyel, hogy az egyetemes magyarság neves írói és tudósai, egyetemi tanárai és a minden tudományágban jeles kutatói hittel és bizalommal keresték fel Székelyudvarhelyen alapított erdélyi hatósugarú szellemi műhelyünket.

A Székely Útkereső levelezés és dokumentumok tükrében című tanulmányomban azt szeretném az erdélyi magyar sajtótörténet asztalára tenni, amit a tíz évfolyamig — 1990 és 1999 között — napvilágot látott *Székely Útkereső*ről megörökített könyvekből* szándékosan kihagytunk vagy szerkesztői megfontolásból mellőztünk: a Székely Útkereső munkatársainak intenzív munkájáról, s magáról a szerkesztői-munkatársi kapcsolattartásról, a terjesztésről, de főleg a folyóirat terjesztőiről és a kiadvány értékeléséről. Ezekre a kérdésekre most *A Székely Útkereső Levelesládája 1990—2000* (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2010)

velesládája 1990—2000 (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2010) című levelezés tükrében világítunk rá. Egyúttal a folyóirat „porosodó kulisszáiba” is betekintünk.

Hadd kezdjem az utóbbival, az eddig meg nem írt, a kulisszák mögött „felejtett” — az előbbiekkal ellentétben — „levelekkel nem bizonyítható”, de a lap életében fontos szerepet játszó igazi és valóságos történetekkel, emlékezésekkel.

I. A FOLYÓIRAT KULISSZÁIBÓL

Ami a Székely Útkereső sajtómonográfiákból kimaradt

Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben. Főszerkesztői valóság a folyóirat megszületéséről és életéről című, a romániai magyar irodalomban is talán első, sajtótörténeti szempontból is úttörő jellegű, 2007-ben megjelent sajtómonográfiámban ekképp ecseteltem a *Székely Útkereső* folyóirat előzményeit, vagyis azt az utat ismertetve, ahogyan eljutottam oda, hogy mielőtt ezt a folyóiratot alapítottam, előbb meg kellett ismernem a székelyeket: „a múlt század közepén, az ötvenes évek végén kerültek az én szüleim is Brassóba, apám a Nagy-Homoród menti Gyepesről, anyám Alcsík egyik falujából, Csíkbánkfalváról. Itt töltöttem gyermekkorom nagy részét és szüleim Székelyföldről »elvándorolt« ismerősein keresztül itt találkozhattam első ízben a *székely emberrel*, Csaba királyfi »népével«. A derék székellyel, aki békében mindig utolérhetetlen és fáradhatatlan munkásember, a háborúban pedig bátor és derék katona. Aki senkitől se félt életében, akinek a történelem során egyébből nem volt része, csak kiszolgáltatottságból és szenvedésből, s akinek csupán egyetlen igaz és hű barátja volt — az Isten. A székellyel, akit igaz, lélekből eredő hite vezérelt. A bizalmatlan székellyel, aki annyi megaláztatás után vált bizalmatlanná, s csak azt hitte, amit a szíve diktált. A székellyel, aki csak a saját szülőföldjének a szabadságát, saját járandóságát, saját jogát, saját részesedését követelte, ezen kívül semmi mást. A székellyel, aki a székely havasokból, otthonából annyiszor volt elkényszerítve háborúba — harcolni, fogságokba —, szenvedni mások politikai tévedései miatt, munkatáborokba és nagyvárosok füstös levegőjébe — építeni. Mindig máshol és mindig másnak. A székellyel, aki a történelem viharai után mindig talpra tudott állni, mert furfangos észjárása segítette leküzdeni a fizikai és pszichikai akadályokat, melyeket elébe gördítettek a beteg társadalmak és változó rendszerek. A székellyel, aki soha nem hagyta »árván« és »csupaszon« saját települését, mert égis éró templomokat emelt pogányul parányi falvaiban, községeiben, városaiban. A vallásos székellyel, aki vigyázott nyelvére, ápolta, megtartotta hitét, emberségét és hagyományait.”

Sajtómonográfiámban filológiai pontosságra törekedve szándékosan ejtettem az áthidaló — a szülőváros, Brassó és Székelyudvarhely közötti — időintervallumot.

lum-út ismertetését, magyarázatát, a székelyek tulajdonképpeni „otthoni”, „földi” megismerésének a történetét. Tulajdonképpen azt, hogy a hajdani főszerkesztő hogyan került Székelyudvarhelyre kapcsolatba, s leginkább azt, hogy hogyan került „igazi” kapcsolatba a Székelyföldet benépesítő székelyekkel?

A székelyek „igazi” megismerésének a története

Nos, a székelyek igazi megismerése igazán és végérvényesen nem akkor kezdődött el, amikor családot alapítva 1984-ben „ideiglenesen” Székelyudvarhelyre költöztem, hanem akkor, amikor hatodik vagy hetedik osztályos tanulóként — a Homoród menti Gyepesen nyaralva —, életembe egy keddi napon láttam meg legelőször ezt a kisvárost, s amikor apai nagyanyám hozott ide egy nyári bevásárláskor: cukrot vásároltunk és olajat a régi Szabó Károly vendéglővel szembeni élelmiszerboltból, az autóbuszállomás melletti zöldségpiacról pedig magvakat a gyepesi ősi ház melletti veteményesbe.

Második alkalommal kilencedik osztályos, „szülőföldet barangoló” gyermekként 1977-ben jártam itt az egyik brassói szomszédfiúval és barátommal, akivel Vargyasról gyalog, a vargyasi Sütő család festett székely kapujától indulva a homoródalmási barlangig, s onnan pedig a Homoród mente falvait és hegyeit barangoltuk be.

Es eljött az a nap életemben, bekövetkezett az a számomra sorsdöntő esemény, amikor úgy éreztem: Székelyudvarhelyen szeretnék élni!

Ez a nap vagy inkább esemény a harmadik találkozásom volt az anyavárossal, s ez „Isten igaza” volt, ahogyan az öregek szokták mondani: 1979 áprilisában Szemlér Ferenc temetésére voltam hivatalos a *Brassói Lapok* irodalmi körének küldötteként: április 28-án — a költő temetése előtti napon —, a székelyudvarhelyi művelődési ház koncerttermében megrendezett Szemlér-émlékünnepélyen *A Szemlérek emlékére* című versemet olvastam fel.

Ez volt az első alkalom életemben, amikor már diákként személyesen is megismerkedhettem, és kezet szoríthattam az erdélyi irodalmi élet akkori „nagyjával”: Fodor Sándor íróval, Balogh Edgárral, a nagy múltú és elismert erdélyi szerkesztővel és közíróval, Herédi Gusztávval, a *Korunk* szerkesztőjével és Domokos Gézával, a Kriterion Könyvkiadó néhai igazgatójával.

Szemlér Ferenc, az „Udvarhelyi Odüsszeusz” 1978. január 9-én halt meg Bukarestben, kívánsága szerint Székelyudvarhelyen helyezték örök nyugalomra 1979. április 29-én. A Baumgarten-díjas, az *Erdélyi Helikon*, a *Kelet Népe*, a *Nyugat*, a *Korunk*, a *Brassói Lapok* munkatársa, az Írószövetség titkára, számtalan vers-, próza- és műfordításkötet szerzője, halála után majdnem egy évvel később e napon került haza a székely anyaföldre. Ezüst színű hamvvederben hazahozott hamvait a katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

A Szemlér emlékest, a sok székelyruhát öltött diák, a végtisztességet tevő fennkölt és felemelő hangulat mély nyomot hagyott bennem, a tizenegyedik osztályos diák lelkében, diáklapszerkesztőben.

Emlékszem, a Szent Miklós templom mellett, a temető bejáratánál Lendvay Évával, Szemlér Ferenc Brassóban élő költő lányával osztottuk meg gondolatainkat, s közben magam előtt találtam a székely havasok lábainál elterülő mitikus várost, a számomra akkor idegent, a valamilyen ismeretlen erővel magához csalogató, zsi-bongó, Székely Athénnak emlegetett szellemi központot: a templom- és iskolavárost, a régi Udvarhelyszék anyavárosát, a Nagy-Küküllő láthatatlan tündéreinek mesés fellegvárát, melyet azon az áprilisi napon nagyon megszerettem.

A Szent Miklós-hegyről nézve előttem ragyogott a város. Ezen a kora tavaszi napon csillogott a kéttornyú Barátok temploma, a központi református templom tornya, a padok között a régi Vármegyeházával szemben a főtéri parkban virágokat ültettek a kertészleányok, s a Szent Miklós templom gyászos harangjának kongása mintha nem is temetésre szólított volna fel, hanem inkább életre, biztatásra, ébredésre. Ez volt az a nap életemben, amikor — hivalkodás és nagyotmondás nélkül megvallom: csigázott érdeklődéssel feltettem magamban a kérdést: milyen is lenne Székelyudvarhelyen élni? Csaba királyfi népével, a munkát és a tisztességet szerető, a békében ártatlan, csendes „katonával”, az istenfélő székellyel — azzal a székellyel, akit ekképp jellemeztem fent említett könyvemben, az *Ismerkedés Brassóban a székelyekkel* című fejezetben.

Az itthonmaradás záloga

Székelyudvarhely és környéke nagynevű írókat, költőket, tudósokat, közéletiségeket nevelt, s mondhatni nagyon sok közülük elhagyta a várost vagy a falut, ahol született, s amely tudással tarisznyálta fel. Én pedig — sokak csodálkozására — ide költöztem...

Igen, de azt szokták mondani, ha valaki kilométeres távolságban nagyot lépik s ráadásul érzésből érkezik, az hoz is magával valamit, nem jön üres kézzel.

Amikor 1984-ben Székelyudvarhelyre kerültem, mondhatom, szellemi tompaság uralta a várost. Azok, akikre fel lehetett volna nézni, azok elmentek, akik itt maradtak, azok túl kevesen voltak ahhoz, hogy a mai — igen látványos — mércét fel tudják mutatni. Költői hévvel, naivan és gyermekesen tettem fel ugyanezt a kérdést magamnak: miért mennek el azok, akiket saját maguknak tekintenek, akiket saját maguknak nevel a város, a szülőföld, Székelyföld? De most már könnyű e kérdésre a válasz és érthető is a fordított helyzet. Ma inkább itthon maradnak a „földiek”: a gazdaságilag is fellendült Székely Athén jó táptalaja a virágzásnak indult székely életnek.

Hallom, akik a hetvenes-nyolcvanas években elmentek, azok most hazajönnének. Ha időközben eladták ingatlanjaikat s már nincs ahova, hát a közeli falvakban vásárolnak parasztházat maguknak, csakhogy hazajöjjenek, itthon lehessenek, itt éljenek.

Visszatérve az előbbi gondolatra, úgy érzem, érkezésemkor számtalan ötletet hoztam magammal Udvarhelyre, potenciális tenniakarást, szervezőkészséget és hozzáállást ahhoz a szakmához, amibe 1990-ben majd nyugodtan és higgadtan belevágtam...

És itt mindjárt a *Székely Útkeresőre*, vagy a *Székely Útkereső Kiadványokra* gondolok, meg az 1991-ben elindított *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó*ra, s a többi, kezdeményezésemre alapított szellemi fórumokra: a *Székelykapu* és az *Erdélyi Pegasus* könyvkiadókra, a 2009-ben *Erdélyi Toll* néven elindított irodalmi és művelődési folyóíratra.

Lám-lám — mondtam magamban —, a szellemi teljesítmények létrehozására mégsem kell külföldre vagy Erdély „nagyvárosaiba” költözni: erdélyiként, székelyként itt is, Székelyudvarhelyen is lehet az egyetemes magyarságnak marandó értékeket alkotni és teremteni.

Az első Székely Útkereső-szám szedése és nyomtatása

Lapunk első számának a szedése és nyomtatása az újonnan, 1990-ben Székelyudvarhelyen alakult Infopress nyomdai vállalkozás jóvoltából készült.

Mint minden 1989 utáni vállalkozás, valószínű, hogy az Infopress Nyomda munkaközössége is hirtelen verbuvált, de jó szakemberekből állt össze.

Köztudott, hogy Székelyudvarhelynek mindig jól képzett műszaki „személyzete” volt, jó hírű fizikusokkal, mérnökökkel, kiváló, és a „nehéz” ipar ágazataiban igen jártas szakemberekkel.

A lap számítógépes szedését s a nyomtatását is az Infopress Nyomda vállalta. A *Székely Útkereső* folyóirat 1990-ben az Infopress első kinyomtatott kiadványa volt. Hálás vagyok nekik ezért, de azért is, mert első nyomdagépükkel életre keltették nemcsak Székelyudvarhely, hanem Székelyföld első, 1989 után megjelent irodalmi és művelődési folyóiratát, a *Székely Útkeresőt*. Név szerint köszönöm meg a nyomda alapítóinak, Albert Andrásnak, Burus Endrének és Keresztes Miklósnak bizalmukat összes, e nyomdánál megjelent lapszámainkért. Nem utolsó sorban Szabó Lászlónak, az első — Székelyudvarhelyen 1990-ben elindított — síknyomású nyomdagép akkori nyomdászának, akinek a keze alól kerültek ki azok a lapszámok, melyeket nem csak Székelyföldön és Erdélyben, de még a határainkon túl is lapozhattak a magyar olvasók.

A Székely Útkereső Kiadványok első kötete

A *Székely Útkereső* mai jogutódjának, a Székely Útkereső Kiadványoknak az első száma 1991-ben már a Kossuth utcai nyomdában készült...

Egy független, szabad, anyagi támogatótól nem függő irodalmi és művelődési folyóirat mindig anyagi nehézséggel küzdött és küzd. Nos, a *Székely Útkereső* úgy indult, hogy az Infopress magánnyomda az első számot úgy nyomtatta ki, hogy megvárta az első lapszám eladását, és ez már nagy segítséget jelentett számunkra. Az A4-es formátumú, 12, majd 16 oldalon megjelent lapszám ára 6 lej volt, tizenkétszer (!) több, mint a *Romániai Magyar Szó* ára, mely — ha jól emlékszem — 50 bani volt akkor.

Lapalapítóként és főszerkesztőként magamban sokszor megmosolyogtam vállalkozói, illetve „üzletemberi” merészségemet, bátorságomat. Azt mondtam, hogy ilyen árat csak egy álmodozó, fellegekben járó költő adhat a lapjának. Jó, nívós, tartalmas, rokonszenves és radikális lapot sikerült összeállítani, megszerkeszteni, ezért kapkodta is az új sajtótermékre „éhes” olvasó. Szenzációhajás aligha volt a *Székely Útkereső*, de az akkori sajtótermékek közül éppen a magas szintű művelődési anyagával tűnt ki. Elsőként jelentkezett hasábjain olyan nagy nevű szerzőkkel, akiknek — az új és szabad közlési lehetőséget felhasználva — azon nyomban előkerültek íróasztalaik fiókjából a régi világban eldugott és talán örök kallódásra ítélt számtalan kéziratuk. Az olvasók valósággal keresték a *Székely Útkeresőt*. Mégis, ahogy a lapszámok gyarapodtak, úgy fogyott és hígult a pénz is, s a lap, mely 1991 után már az Erdélyi Gondolat Kiadóhoz tartozott, nehezen, de mindig kifizette az egyre növekvő nyomdai költséget.

Az akkori, '90-es évek eleji árviszonyítását úgy kell elképzelni, hogy akkor, amikor az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadót megalapítottam, 1991-ben 100000 lej alaptőkét kellett befizetnem a folyószámlára. Ez az összeg 1991-ben egyenértékű volt egy új személygépkocsi árával. A lap nyomdai költsége pedig 30000 lej volt. Tehát az akkori 100000 lej három lapszám kinyomtatásához volt elegendő.

A hónapok, évek során számtalanszor nullázódott a folyószámla, mégis — a szűkölködés ellenére — 1991-ben beindítottam a Székely Útkereső Kiadványsorozatot is. Ugyanebben az évben jelent meg az első kiadvány is, a Vass László Levente *Egyedül az éjszakában* című, hátrahagyott verseit tartalmazó kötet. A kiadványsorozat első kötetének kinyomtatására a székelyudvarhelyi állami nyomdához folyamodtam, ahol a többi, modern nyomtatási eszközökre törekvő nyomdák mellett ez a nyomda még mindig a régi, magasnyomású nyomdagépet használta. A nyomdai költség viszont itt jóval kisebb volt, mint az Infopressnél vagy másutt.

A lapterjesztés körüli gondok

A lapterjesztés nemcsak leírt fogalom, hanem a legfontosabb feladat egy lap vagy folyóirat életében. Bármilyen termék gyártása, létrehozása komplex munkafolyamatok összességének az eredménye. Főleg a „kényes” lapkiadás volt/van ilyen helyzetben. Hiszen a lapalapítónak mindenekelőtt ki kell gondolni a lap ideológiáját, eszmei vezérfonalát, szellemét, irányvonalát, hogy kihez-kinek szól majd, milyen célközönséget, azaz olvasói táborot céloz majd meg? A fölállított képlethez minden rovathoz vagy tudományághoz megfelelő, hozzáértő szerkesztőket kell toborozni, úgy, hogy a más városban élő és bedolgozó (táv)szerkesztőnek a távolság ne jelentsen akadályt; meg kell keresni a szerkesztők közötti legegyszerűbb és legolcsóbb kommunikációs lehetőséget; fel kell áldozni egy lakást/helyiséget a szerkesztőségnek, lehetőséget kell teremteni egy

„központnak”, ahová a bejött-begyűlt anyagok megérkeznek, s ahol a főszerkesztő és a helyi szerkesztők átnézhetik és megbeszélhetik a sajtóanyagokat; jól gépelő és a számítógépes programokat ismerő szedőt és tördelőszerkesztőt kell alkalmazni; egy olyan gazdasági menedzserre is szükség van, aki — állami támogatás hiányában támogatásért vagy reklámozási lehetőséget ajánlva — a mecénás szellemű gazdasági vállalkozókhoz a megfelelő helyen és a megfelelő időben bekapogtat; jó adminisztrációs érzékű embert kell foglalkoztatni, aki kellő irodai felszerelésekkel megkönnyíti a szerkesztőségi munkálatokat; jó, hozzáértő, a pénzügyi törvényeket jól ismerő könyvelőt kell alkalmazni, aki a kiadvány minden anyagi rezzenését követi a készpénzben bejött összegektől a bankszámláig; élelmes, rugalmas, mozgékony lapterjesztőket kell keresni. Egyszóval olyan embereket kell „toborozni”, akikben az is tudatosult, hogy munkájuk nemcsak egyszerű hivatás vagy megélhetési lehetőség, hanem szolgálat is. Mert ezek az emberek nem mások, mint a kultúra aktív „strázsái”, akik szeretetet és önfeláldozást éreznek a leírt és kinyomtatott szóért. Ha egy működő vagy egy induló lap mindezeket nem tudja megengedni magának, akkor természetesen a lap tulajdonosára hárulhat minden fent felsorolt „attribúció”.

A *Székegy Útkereső*t több székegyföldi és külföldi lapterjesztő vállalta. Ezek közül kiemelt felelősségtudattal állt a folyóirat mellé a csíkszeredai Tózsér József, aki nem hónapok múlva, hanem időben vagy előre kifizette a terjesztésre átvett folyóiratot.

Közben már a '90-es évek elején nagyot változott a lapterméket és a könyvet „befogadó” olvasó szokása is: egyre kevesebbet tért be abba a könyvesboltba, melyet azelőtt pár évvel még szellem-szomjasan majdnem minden nap meglátogatott.

A *Székegy Útkereső*t tálalni kellett, mindig ott, ahova a magyar olvasó elment: nagyvárosi összejöveteleken és rendezvényeken, templomok bejáratánál, misék és istentiszteletek után, bevásárlóközpontok bejáratánál, a zöldségpiacok környékén, ahol a falusi ember is megfordult, vallásos ünnepeken, zarándokhelyeken nagy tömeg előtt, gyárak és üzemek kapusszobái előtt, amikor épp jött ki a váltás, tanintézmények tanári szobáiban stb.

A *Székegy Útkereső* állta az egyre nehezebb sorshelyzet buktatóit. Így maradt fent a folyóirat közel egy évtizedig 1990 és 1999 között.

Emlékek a lapterjesztés idejéből

Visszaemlékszem, hogy 1990 pünkösd szombatján a csíksomlyói Ferenc-rendi kolostor előtt egy kicsi asztalról árultuk a folyóirat első és második számát. Amire véget ért a szentmise, a több mint háromezer példányban megjelent *Székegy Útkereső* első és második számából több ezer példányt eladva vonultunk be mi is családtagjainkkal — felekezeti hovatartozástól függetlenül — a nagy zarándokhely ősi templomába, hogy mi is elmondjuk pünkösd-i imánkat. Hogy köszönetet mondjunk Mária szobra előtt Istennek, hogy erőt adott nekünk ehhez a kiszámíthatatlan vállalkozáshoz. De szerencsére, akkor én még nem tudtam, hogy mi-

be vágtam bele a fejszémet, csak később jöttem rá, akkor, amikor lapalapító főszerkesztői tapasztalatot nyerve könyvkiadót is alapítottam. Ekkor visszaút már nem volt. Menni kellett tovább, hogy a könyvkiadó és kiadványa fennmaradjon. Hogy korábban megálmódott folyóiratommal, s a könyvkiadóval együtt kényerünket keresve családom is tovább élhessen és megmaradjon.

1991-ben, magyarországi turistautam idején, az egyik budapesti aluljáróban felfigyeltem, hogy a nagy múltú magyar folyóiratok mellett a pulton árusítják a *Kortárs*, az *Alföld*, a *Tiszatáj* és az *Élet és Irodalom* mellett a *Székely Útkeresőt* is. — No, lám — mondtam magamban —, most az egyszer a „kortárs” székely a Küküllők vidékéről nem viccelni jött ökrös szekéren Budapestre, nem is azért, hogy itt maradjon, hanem azért van jelen ezen a tiszteletre méltó helyen, hogy tisztességes utat keressen magának ebben a bonyolult világban. 1 forint volt itt ennek a székely lapnak az ára.

Van olyan emlékem is, amikor folyóiratommal a budapesti plébániákhoz bekopogtatva, az egyik papi lakon minden előzetes tudakozódás nélkül úgy fogadott a plébános, mint erdélyi menekültet. „— Nem, én nem vagyok menekült, csak a *Székely Útkeresőt* hoztam terjesztésre... — a templom híveinek...” — mondtam. És ekkor láttam igazán azt a boldog csalódást és a megszegyenülés pírját a testes plébános úr kerek arcán, aki örömeiben előre kifizette a terjesztésre felajánlott *Székely Útkereső*-példányokat.

De volt olyan különleges eset is, amikor az Erdélyből elvándoroltak kerestek meg a Szabók utcai tömbházlakásom szerkesztőségében és tízesével, százasával vásárolták meg a *Székely Útkeresőt*, csakhogy átvihessék kinti honfitársaiknak Ausztriába, Németországba, Kanadába, az Egyesült Államokba, Ausztráliába.

Itthoni emlékként hadd idézzem a Beke Sándor—Ráduly János: *Szépirodalom, néprajz, rovásírás*. Két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról című interjúkötetből a Ráduly Jánosnak nyilatkozott gondolatokat: „Saját tapasztalatomat mondom el: 1990-ben, miután Székelyudvarhelyen napvilágot látott az általam alapított *Székely Útkereső* című folyóirat, a kolozsvári *Helikon* egyik májusi száma egész oldalas ismertetőt, jobban mondva kritikát közöl az első lapszámról (...). Akkor a *Helikont* — a hajdani *Utunk* utódját —, sok irodalomkedvelő olvasta vidékünkön. Nyilván, hogy a nagybetűs *SZÉKELY ÚTKERESŐ* című szövegre sokan felfigyeltek és el is olvasták. Talán ezzel is magyarázható az, hogy folyóiratom első lapszámából kisvárosunkban több mint 1000 (nem elírás!) példány kelt el rögtön a »kritika« megjelenése után. Mindenki a *Székely Útkeresőt* »kerestek«.

Felemelő biztatást, hatalmas impulzust jelentett a fenti történet számomra, az anyagi siker pedig 100 százalékos garanciát arra, hogy igenis lesz folytatás. Lesz amiből kifizetni az első lapszám nyomdai költségét, sőt az első szám jövedelméből előre kifizethettem a második számot is, a munkatársakat is, ezen kívül pár szerkesztőnek akkori — állami — fizetésük háromszorosát juttattam honoráriumként.

*

Később azonban, ahogy az erdélyi lapok gombamódra szaporodtak, a szerkesztőségeknek a lapterjesztés lett a legnagyobb gondja. A lapoknak a rendszer-váltás után pár évvel szerveződniük kellett, terjesztői hálózatot kellett kidolgozniuk. A Nagyváradról Csíkszeredába költözött Pakó Oszkár vállalkozó egész Erdély-szerte kidolgozott terjesztői hálózatot dolgozott, melyet levélben ajánlott fel az erdélyi kiadványok szerkesztőségeinek. Az új lapok — melyek nagy lánggal és hévvel létesültek — egy idő után már rendszertelenül kezdtek megjelenni, vagy már nem is jelentek meg. A főszerkesztők nagy része azonban nem ismerte el a kudarcot. Az óriás lépésekben növekvő nyomdai költség alig engedte szóhoz jutni az újságokat, folyóiratokat.

A *Székely Útkereső*, ha összevont számokkal is, de megjelent. Olvasótáborra megmaradt a Székelyföldön, Erdélyben, sőt a határokon túl is. Udvarhelyen a Hídfő kft. gondoskodott hírlapboltjaiban a lap terjesztéséről, ezen kívül számtalan helyi üzlet tette ki a lapot a pultjaira; a csíkszeredai Alutus Kft., Orion Kisvállalat és Zenit Rt. már könyvesboltokban és butikokban forgalmazta országszerte; Budapesten a Krisztina körúti Püski Könyvesbolt, az Erdélyi Magyarok Egyesületének a székháza és a Szent István Társulat könyvesboltja adott otthont e székelyföldi kiadványnak; Gondos Béla lapterjesztő a Gondos Betéti Társaságon keresztül terjesztette a magyar főváros butikjaiban és forgalmas aluljáróiban.

*

A diktatúra évei után az információéhes olvasóé volt a szó: ő szelektált, ő fizetett, más szóval ő vásárolt. Egyszerűen ő tartotta fent az általa kiválasztott és olvasott sajtóterméket. Az 1990-es év végén azonban szomorú jelenség következett be a sajtó életében: az értékes lapok egyre nehezebben jelentek meg, vagy már meg se jelentek, késéseiket a sajtópiacon nagymértékben befolyásolta mindenekelőtt a megemelkedett nyomdai költség. A komoly lapok egy része bukdácsolva látott napvilágot, legrosszabb esetben megszűnt: kiütötte őket az első romániai magyar szabad sajtó ringjéből az olvasó meglepően „olcsó” szellemi igénye.

Jegyzet

Beke Sándor: *Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben*. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszűléséről és életéről. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007.

Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat 1990–1999. I–X. évfolyam (1–53. szám). Reprint kiadás. Sajtó alá rendezte: Beke Sándor. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

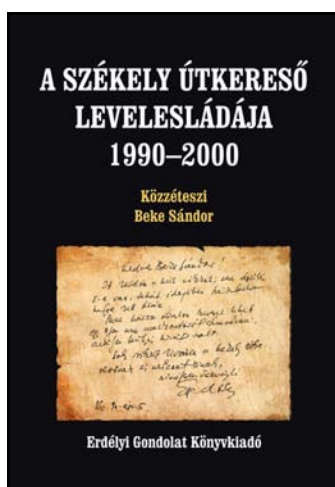
Beke Sándor — Brauch Magda: *Székely Útkereső (1990–1999)*. Laptörténet és sajtóvisszhang. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Székely Útkereső Antológia 1990–1999. Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította, a bevezető tanulmányt írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Becsüld a népet! A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat gyermekirodalmi antológiája. Válogatás a folyóirat 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította és az előszót írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Az előszó dicsérete. Kritikák, recenziók, beszélgetések a Székely Útkereső hasábjain. Válogatta, szerkesztette, a kötetben szereplő írások jegyzékét, a könyvészetet és a Székely Útkereső repertóriumát összeállította Beke Sándor. A bevezető tanulmányt írta P. Buzogány Árpád. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

Magyar, székely és csángó örökség. A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája (1991–2006). Összeállította, szerkesztette, az előhangot és az útmutatót írta, a sajtóvisszhang szemelvényeit válogatta Beke Sándor. Az antológiáról és a sajtóvisszhangról szóló tanulmányt írta dr. Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008.

*A Székely Útkereső levelesládája 1990–2000 —
a dokumentum értékű leveleskönyv
(Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, 2010)*

Málnási Ferenc

„Erdély Kazinczyja” 220 éve
adta ki röpiratát az Erdélyi Magyar
Nyelvmívelő Társaság felállításáért

(Aranka György:

Szék, 1737. szeptember 17. — Marosvásárhely, 1817. március 11.)

„Erdély a költők és rajongók képzeletében álomország, a béke és a megértés földje, de talán inkább az örök küzdelmek, a féleredmények, az elvetélt tervek és meddő harcok hazája, áldott és átkozott...” vallotta Jancsó Elemér a *Nyugat* 1940/9. évi számában. Nemzeti közösségünk számára ma is figyelmeztetés Vörösmarty Mihály *Jóslat*-sorai: „Ki mondja meg, mit ád az ég? / Harag, káromlás volt elég; / Gyűlölünk, mint kuruc, tatár, / Bánkódtunk, mint a pusztá vár; / Ügyünk azért / Sikert nem ért. / Pedig neked virulnod kell, o hon, / Lelkünk kihalna hervadásodon”.

A sok történelmi vihart megért nemzeti történelmünkben az erdélyi tudományos egyesületi törekvések első csíráját a 16. század elején fedezhetjük fel, abban a tudós-társasági kívánságban, amelynek csak a neve maradt ránk: Sodalitas Septem-castrensis (*Erdélyi Múzeum*. 1909. 353-375.). Mátyás királyunk és környezete reneszánsz-humanista törekvéseinek elkésett erdélyi utóregzése volt ez, ismeretlen tervezői a gondolat felvetésénél nem jutottak tovább. Báthori István és Bethlen Gábor erdélyi fejedelmeink eljutottak a tudományos élethez szükséges egyetem, akadémia gondolatának megvalósításához, ám a 16-17. század Erdélyét a létért, a pusztá megmaradásért folytatott küzdelmek kötötték le. A gyulafehérvári, majd a kolozsvári kollégium tanára, Apáczai Csere János (1626–1659), az európai színvonalon álló tudós, művelődéspolitikus is magános elszigeteltségben, környezetének meg nem értésétől, sőt rosszindulatától kísérve folytatta szinte teljesen meddő küzdelmét... A sorba illik Bél (Belius) Mátyás (1684–1749), a magyar anyanyelvű, „szlovák” és „német” tudós, aki valójában hungarus-tudatú, 1735-ben született tervezete, benne a pozsonyi evangélikus iskola rektora, német evangélikus papja, a magyar nyelv- és irodalomtörténet kiadására készült, népszerűsíteni akarván Európában a magyar nyelvet. (Magyarország minden megyéjének kortörténelmét tervezte megírni, életében öt megye történelmi-földrajzi leírása jelent meg: *Notitia Hungariae... I-V*. Bécs, 1735–1742).
